

Методичні рекомендації щодо створення класу безпеки в закладах загальної середньої освіти

Загальні положення

Важливим напрямом сучасної освітньої діяльності в Україні є реалізація комплексної державної політики щодо збереження здоров'я та захисту життя населення й особливо учнівської молоді.

З 2022 року Міністерством освіти й науки України спільно з Державною службою України з надзвичайних ситуацій реалізується проєкт на базі закладів загальної середньої освіти Київської області «Класи безпеки». Проєктом передбачено облаштування у закладах загальної середньої освіти класів (кабінетів) безпеки, які стануть центрами навчання учнів, учителів, батьків правил безпечної поведінки в різних сферах життя, зокрема в умовах воєнного стану.

Основна мета створення класу безпеки полягає у забезпеченні оптимальних умов для організації освітнього процесу щодо формування в учасників освітнього процесу здоров'язбережувальних компетентностей, знань і правил пожежної, мінної безпеки та цивільного захисту, алгоритму дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, надання домедичної допомоги.

Нормативно-правове забезпечення класу безпеки

Актуальність питання збереження здоров'я та захисту життя населення й учнівської молоді підтверджена позицією держави та висвітлена в нормативно-правових документів України:

- указ Президента України №195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» (<https://www.president.gov.ua/documents/1952020-33789>)
- наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 384 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1288 («Про проведення навчання, підвищення кваліфікації та перевірки знань посадових осіб з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності на 2022 - 2023 роки»))» (<file:///C:/Users/Admin/Downloads/6267d8531df93590826745.pdf>)
- наказ Міністерство охорони здоров'я України від 04.08.2021 № 1627 «Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти» (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1627282-21#n9>)
- наказ Міністерство охорони здоров'я України від 09.03.2022 № 441 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#n36>)

- наказ Міністерства освіти і науки України від 21.11.2016 № 1400 «Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1623-16#Text>)
- наказ Міністерства освіти і науки України від 26.07.2022 № 1/8462-22 «Про оптимізацію виконання заходів з підготовки закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану» (<file:///C:/Users/Admin/Downloads/62e0f2dfad662566428240.pdf>)
- лист Міністерства освіти і науки України від 14.01.2022 № 1/607-22 «Про запобігання виникнення пожеж на об'єктах закладів освіти» (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/18.01/List-1.607-2-14.01.2022.pdf>)
- постанова КМУ від 26.06.2013 р. № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF> із змінами внесеними постановою КМУ від 26.07.2018 № 592 <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-zdiysnennya-navchannya-naseleennya-diyam-u-nadzvichajnih-situaciyah>)
- постанова КМУ від 10 березня 2017 р. № 138 «Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту» (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF>).
- наказ Міністерства освіти і науки України від 31.01.2019 № 97 «Про затвердження примірного тематичного плану та примірної програми навчання з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності» (<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5c5/40b/951/5c540b951e49c789513508.pdf>)
- лист Міністерства освіти і науки України від 30.07.2014 № 1/9-385 «Методичні рекомендації щодо проведення бесід з учнями загальноосвітніх навчальних закладів з питань уникнення враження мінами і вибухонебезпечними предметами» (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-385729-14#Text>)
- Методичні рекомендації МОН України щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведінки в надзвичайній ситуації (<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/627/125/e34/627125e3412d4434578376.pdf>)

Організація освітнього простору в кабінеті безпеки

Кабінет безпеки облаштовують у просторому приміщенні на першому поверсі, дотримуючись зонального принципу організації освітнього простору. Виокремлюють у ньому:

- зону навчання, призначену для роботи в групах, створення проєктів, алгоритмів дій;
- зону відпрацювання навичок і проведення тренінгових вправ, де буде відбуватися опанування техніками надання домедичної допомоги й безпечної поведінки;
- інформаційні зони-виставки наочних засобів навчання з питань: цивільного захисту, домедичної допомоги, мінної безпеки, пожежної безпеки, безпеки на дорозі, зони надання психологічної допомоги постраждалим.

Розташування усіх цих зон, а також меблів у кабінеті, повинно бути логічним і зручним, та сприяти покращенню концентрації учасників освітнього процесу на навчальних завданнях.

Приміщення, меблі, оснащення кабінету безпеки мають відповідати вимогам санітарних правил і норм влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу, які висвітлені в Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» (http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/77778/)

Інформаційна зона домедичної допомоги включає навчальні матеріали щодо порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах, відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 09 березня 2022 року № 441 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0356-22#n36>). На стендовій виставці розміщуються інформаційні матеріали щодо надання домедичної допомоги при найбільш поширених невідкладних станах, зокрема раптовій зупинці кровообігу; порушенні прохідності верхніх дихальних шляхів; зовнішній кровотечі; переломі кісток кінцівок; термічних пошкодженнях; пошкодженні очей; інсульті та інфаркті. Цю зону укомплектовують аптечкою першої допомоги, манекенами-тренажерами для проведення серцево-легеневої реанімації й тампонування ран; імітаторами поранень і уражень, тренажером зовнішнього автоматичного дефібрилятора; шинами й бандажами, турнікетами, джгутами тощо.

При підборі обладнання для вироблення практичних навичок перевагу надають тим зразкам, які можуть забезпечити комфорт учнів у навчанні. Так, при виборі тренажера реанімаційного манекена для відпрацювання навичок серцево-легеневої реанімації людини (СЛР), звертають увагу на те, щоб на ньому були реалістичні анатомічні орієнтири для сприйняття правильного навчання розміщення рук, перевірки пульсу, виконання компресії грудної клітки

тощо; реалістичний нахил голови, автоматичне закриття дихальних шляхів; щоб демонструвалася компресія грудної клітки й вентиляції легенів і була можливість проведення штучної вентиляції легень різними методами. При виборі моделі-симулятора для тренування зупинки кровотечі методом тампонування, обирати той, який можна закріплювати на манекені й імітувати кровотечу й різні поранення.

У зоні домедичної допомоги розміщуються також покликання на відеоматеріали у вигляді QR-кодів. Перелік покликань на відео, які можна використати в освітньому процесі:

1. Що має бути в школі для першої домедичної допомоги й де навчитися її надавати
<https://nus.org.ua/articles/shho-maye-buty-v-shkoli-dlya-pershoyi-domedychnoyi-dopomogy-j-de-navchytysya-yiyi-nadavaty/>
2. Домедична допомога при травмі голови <https://youtu.be/oiRnC-kzhpo?t=14>
3. Перша допомога при переломах: <https://youtu.be/uV-GwbFCXpc?t=63>
4. Переломи та інші травми Кінцівок: <https://youtu.be/3yp9nzVZwrU>
5. Допомога при травмі шийного відділу хребта: <https://youtu.be/puHn-Zl0GB8>
6. Перевірка стану свідомості та дихання людини:
https://youtu.be/UUTh_QjgfcA
7. Перша допомога при опіках: <https://youtu.be/xCIVnK-m-UU>
8. Транспортування постраждалого <https://youtu.be/CjWxcelQ3-E>
9. Перша допомога: судоми (<https://youtu.be/PlgNIHyd0Ls>)
10. Перша допомога: дихальна непрохідність (<https://youtu.be/iQrVZBuqfdk>)
11. Перша допомога: зомління/непритомність (https://youtu.be/0t_INMkoupQ)

Інформаційна зона ментального та психічного здоров'я є спеціально організованим освітнім простором, призначеним для проведення групових психолого-педагогічних занять, надання консультативно-методичної, психологічної та психокорекційної допомоги учасникам освітнього процесу, а також соціально-психологічній реабілітації та адаптації. Він обладнується м'якими меблями, пуфами, килимовим покриттям, що дозволяє емоційно розвантажити учасників освітнього процесу, зняти нервові збудження, знизити рівень тривожності, активізувати їх мозкову діяльність.

У зоні ментального здоров'я доречним є застосування методів керування інтрузивними образами і думками (техніки роботи в уяві, слухові, нюхові та кінестетичні техніки, техніки подвійного фокусу уваги, робота зі снами, відволікання уваги); методів зниження збудливості (елементи релаксації по Джекобсону, контрольоване дихання, керовані образи, копінг «Я-твердження», термометр страху, гігієна сну); методів, спрямованих на отримання ресурсів: візуалізація «безпечного місця»; психологічних хвилинок.

Під час підготовки навчальних матеріалів для цієї зони та проведення вправ спрямованих на покращення ментального здоров'я, надання першої

психологічної допомоги доцільно керуватися методичними рекомендаціями «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій», які надані Міністерства освіти і науки України в листі від 04.04.2022 року № 1/3872-22 (<http://surl.li/czelh>) та матеріалами для використання в роботі під час воєнних дій, які розміщено на сайті інституту модернізації змісту освіти за покликанням: <http://surl.li/czela>. У роботі з особами, які пережили кризові ситуації особливу увагу треба звертати на необхідність дотримання правил психологічної комунікації та протоколів надання першої психологічної допомоги під час переживання негативних психічних реакцій.

У зоні ментального та психічного здоров'я також розміщуються навчальні матеріали щодо інформаційної безпеки в освітньому медіапросторі; медіаграмотності та медіа культури; які роз'яснюють вплив різних видів медіа на користувача; вчать розпізнавати факти й судження, критично аналізувати медіа контент та безпечно спілкуватися в інтернет-просторі. При підготовці навчальних матеріалів рекомендуємо використати наступні ресурси:

1. Безпека в Інтернеті. URL: <https://vilne.school.org.ua/bezpeka-v-interneti-18-17-56-19-05-2018/>
2. Дубровська Є.В., Залеська О.В. та ін. Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с.
3. Інформаційна безпека під час війни: покрокова інструкція для дітей: стаття. URL: <https://osvitoria.media/opinions/informatsijna-bezpeka-pid-chas-vijny-pokroкова-instruktsiya-dlya-ditej/>
4. Карамушка Л. М., Шевченко А. М. Забезпечення психологічного здоров'я менеджерів та педагогічних працівників освітніх організацій в умовах Нової української школи : навчально-методичний посібник. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 157 с.
5. Матеріали проєкту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», що виконується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії ,у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією української преси.
6. Патрік Сміт, Етл Дирегров, Уільям Юле навчальне видання «Діти та війна: навчання технік зілєння»/ Львів «Компанія «Манускрипт»», 2015 р.
7. Патрік Сміт, Етл Дирегров, Уільям Юле навчальне видання «Діти та війна: навчання технік зілєння»/ Львів «Компанія «Манускрипт»», 2015 р.

Інформаційна зона цивільного захисту кабінету безпеки має на меті формування в учнів навичок дій в умовах виникнення надзвичайних ситуацій. На її інформаційних стендах висвітлюються

- види сигналів оповіщення;
- телефони служб безпеки;
- дії населення в разі сигналів оповіщення;

- правила підготовки оселі до надзвичайних ситуацій;
- поведінка в умовах надзвичайних ситуацій;
- вміст екстреної валізи;
- дії людини в тому випадку, коли вона не встигла добігти до укриття;
- дії під час різних видів обстрілу житлових будинків;
- дії у разі зникнення українського ефірного мовлення тощо.

У якості навчальних матеріалів розміщуються макети укриттів, бомбосховища, вміст екстреної валізи, брошури з питань цивільного захисту та мінної безпеки.

Інформаційна зона хімічної і ядерної видів небезпеки. У цій зоні представлено алгоритм дій населення у випадках виникнення хімічної небезпеки, радіоактивного забруднення та представляють найпростіші засоби захисту від подібних уражень: сода, оцет, лимонна кислота, питна вода, альбуцид, оливкове масло, засоби індивідуального захисту (протигази, респіратори, протипилові тканинні маски та ватно-марлеві пов'язки, плащі з капюшонами, накидки, комбінезони, гумове взуття, рукавички), мило господарче тощо.

Під час занять у цій інформаційній зоні обговорюються ознаки отруєння хлором та аміаком, дії в осередку зараження та першу допомога при отруєнні ураженні НХР, хлором та аміаком; застосування протирадіаційних препаратів; правила особистої гігієни та приймання їжі у зонах радіоактивного забруднення

Інформаційна зона пожежної безпеки облаштована матеріалами щодо:

- засобів гасіння пожеж, будови й застосування вогнегасників, пожежних кранів та правильної їх експлуатації;
- алгоритмів дій у випадках, коли пожежа застала в приміщенні або на відкритій місцевості;
- поведінки під час порятунку постраждалих від пожежі в будинку, у міському громадському транспорті, метро чи потязі.

У якості засобів навчання розміщуються основні типи вогнегасників (водяний; водопінний; аерозольний водопінний; порошковий; газовий) або їх муляжі; плани евакуації з будівлі освітнього закладу; підбірка матеріалів про новітні засоби пожежогасіння й підходи до організації пожежної безпеки в ЗЗСО.

Інформаційна зона «Мінної безпеки» навчає учасників освітнього процесу правилам поведінки з вибухонебезпечними предметами; попередженням нещасних випадків, викликаних потраплянням людини на міну. У ній мають розміщуватися:

- стенди, посібники й наочні матеріали, що інформують учасників освітнього процесу про правила поводження у разі виявлення вибухонебезпечних предметів;

- можливі ознаки, що характеризують місця знаходження вибухонебезпечних предметів, найпоширеніших мін, можливі причини та наслідки вибуху;
- макети можливих мін-пасток;
- установлені та саморобні знаки, що інформують про мінну небезпеку тощо.

Звертаємо увагу, що в кабінеті безпеки ЗЗСО не можна розміщувати знайдені снаряди й вибухонебезпечні предмети!

Рекомендуємо у якості навчальних матеріалів використати розробки ЮНІСЕФ спільно з ДСНС України, Міністерством реінтеграції тимчасово окупованих територій та Національною поліцією. Вони розміщені на сайті UNICEF за покликанням: <https://www.unicef.org/ukraine/stories/patron-dsns-movies>. Зокрема цікавими будуть короткі відео з участю песика Патрона про види вибухонебезпечних предметів та правила, що рятують життя при зустрічі з ними (<http://surl.li/czhdb> або <http://surl.li/czhdt>); про те, як без ризиків повернутися у свій дім по завершенню бойових дій (<http://surl.li/czhdk>); як убезпечити прогулянки з дітьми на вулиці від можливих загроз (<http://surl.li/czhdp>); про безпечні прогулянки зі своїми улюбленцями (<http://surl.li/czhdy>); Матеріали, що допоможуть вам пояснити дитині, що таке міни та як варто з ними поводитись (<http://surl.li/czheh>); мультики і комікси: <http://surl.li/czhen> , <http://surl.li/czher>.

Перелік покликань на матеріали, що можна використати для навчання з питань цивільного захисту та мінної безпеки:

1. Навчальний посібник «Абетка безпеки»: <https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki>
2. Збірник «У разі надзвичайної ситуації або війни. Практичні поради»: <https://drive.google.com/file/d/1TnuGV8krCpd0SfcLmWgVpYXIIhP-wGXH/view>
3. Як слід поводитися під час різних видів обстрілів: <https://vn.depo.ua/ukr/vn/shcho-robiti-obstrili-202202251428640>
4. Як підготувати «тривожну валізу» (ГУ МВС у Волинській обл.): <https://www.youtube.com/watch?v=Rg2akuS2t1M>
5. Безпечне освітнє середовище: дії освітянина під час повітряної тривоги - <https://www.youtube.com/watch?v=Osp-1KBFFTE>
6. Сигнал повітряної тривоги під час перебування у школі. Що варто знати батькам і як підготувати дитину: https://www.youtube.com/watch?v=B18gm2_sEgA&t=50s
7. Що робити у разі ворожих обстрілів: поради від експертів, що рятують життя: <https://2plus2.ua/spektor/novyny/scho-robiti-u-razi-vorozhih-obstriliv-poradi-v-id-ekspertiv-scho-ryatuyut-zhittya>

8. Розділ «Мінна безпека» на порталі КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»:
<https://kristti.com.ua/inshe/minna-bezpeka/>

В інформаційній зоні «Безпека на дорозі» розміщуються основні дорожні знаки, моделі пішохідного переходу, світлофору, дорожній килимок, набір тематичних плакатів та покликання на відео-сюжети з відповідної тематики у вигляді QR-кодів.

У кабінеті безпеки має бути виокремлено **куточок «Тривожної валізи»**, яка потрібна в разі евакуації. Вміст її має демонструватися на стенді або виставковому столі (паспорт і копії всіх необхідних документів (свідоцтво про народження, військовий квиток, документ про освіту, трудова книжка або пенсійне посвідчення, документи на власність); гроші (готівка й банківські картки); зарядні пристрої для мобільних телефонів; радіоприймач, ліхтарик, сигнальні пристрої, компас, годинник, компактний набір інструментів (мультитул), ніж, пакети для сміття, блокнот, олівець, нитки, голки, сірники, запальнички; теплий одяг, термоковдра, нижня білизна, надійне зручне взуття; гігієнічні засоби; посуд, в якому можна приготувати, розігріти і зберігати їжу; воду і продукти харчування на 3 доби, які довго зберігаються і не потребують додаткового приготування і аптечку).

У куточку «Тривожної валізи» окремо виділяють інформацію про аптечку – набір лікарських засобів, інструментів та приладів, які призначені для надання першої медичної допомоги. Її вміст і розмір залежить від передумов надання допомоги, характеру захворювань та травм, а також кількості чоловік, яким може бути потрібна допомога. За рекомендаціями Міністерства Охорони Здоров'я України аптечку слід укомплектувати відповідно до потреб людини і перевіряти заздалегідь терміни придатності всіх препаратів.

У орієнтовному переліку засобів аптечки тривожної валізи можуть бути:

- *медичні препарати* (ті, які постійно приймає людина; жарознижувальні або протизастудні комплексної дії, засоби для детоксикації, протипроносні, від шлунково-кишкових розладів, знеболювальні, протизапальні, протиопікові засоби, заспокійливі; протиалергічні; судинозвужуючі препарати для носа, спазмолитичні препарати; кислота борна, розчин амоніаку 10%, розчин йоду спиртовий 5%, розчин брильянтового зеленого 1%, антисептики);

- *медичні прилади*, які людина використовує для контролю стану свого здоров'я (інгальатор, термометр, глюкометр, тонометр);

- *кровоспинні засоби*: турнікет або джгут Есмарха; бандаж, кровоспинний бинт, стерильні й нестерильні бинти, серветки, перев'язувальні пакети, ножиці тупокінцеві, гідрогелева протиопікова пов'язка; трикутна хустка та універсальна пов'язка на різні частини тіла;

- *інші засоби* (сухий та медичний спирт; плівка-клапан для штучної вентиляції легень; гіпотермічний пакет; таблетки для знезараження води;

термоковдра; пластир, рукавички гумові; англійські булавки; стійкий маркер; засоби індивідуального захисту: медичні маски та респіратори, гумові медичні рукавички, дезінфекційні засоби; інструкція з використання вкладень аптечки.

Обладнання кабінету безпеки

Кабінет безпеки повинен бути обладнаний сучасними мультимедійним проектором і комп'ютером, демонстраційною багатофункціональною та інтерактивною дошками, фліпчартом, на яких можна розмішувати й висвітлювати в різний спосіб потрібну інформацію; навчально-методичним забезпеченням (навчальні програми, підручники, навчальні, методичні та наочні посібники, обладнання загального призначення тощо) та шафою для зберігання необхідних навчальних матеріалів.